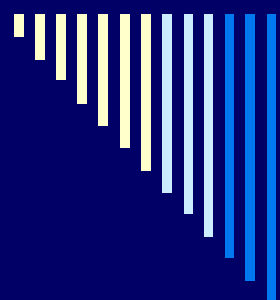


TRANSPORT

POJAM I ZNAČAJ TRANSPORTA

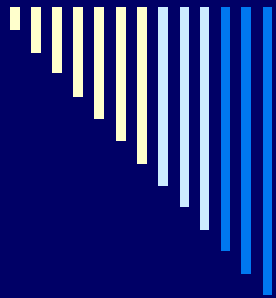
- Transport je samostalna privredna delatnost koja se bavi prenosom materijalnih dobara, ljudi i vesti sa jednog na drugo mesto, imajući u vidu zadovoljenje ljudskih potreba kako u sferi proizvodnje, tako i u svakodnevnom životu
- U komercijalnom poslu, transport se može posmatrati kao način diferenciranja cena i kupaca
- Vrste transporta:
 - Drumski
 - Vodeni
 - Železnički
 - Vazdušni
 - Cevovodni



TRANSPORT

POJAM I ZNAČAJ TRANSPORTA

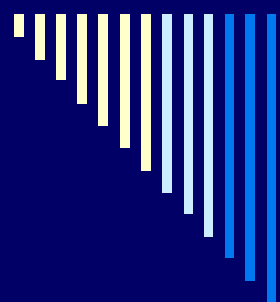
- Alokacija troškova transporta zavisi od toga da li se usluge transporta koriste individualno (tada se smatra potrošnjom) ili produktivno (tada se smatra stadijumom proizvodnog procesa); troškovi transporta postaju zavisni troškovi i ulaze u kalkulaciju cene koštanja)
- Transport je složena delatnost koja se mora programirati tako da odgovara potrebama korisnika usluga
- Postojanje diskontinuiteta između ponude transportnih usluga i tražnje za ovim uslugama dovodi do neiskorišćenosti kapaciteta transportnih sredstava, što se direktno odražava na ekonomičnost poslovanja transportnih preduzeća



TRANSPORT

POJAM I ZNAČAJ TRANSPORTA

- Transportni sistem obuhvata transportna sredstva, postrojenja i transportne relacije na određenom prostoru
- Kao specifična delatnost, transport povezuje ljude, preduzeća, grane, teritorije, gradove, države i tržišta
- Transportom se može uticati na nivo razvoja nekog tržišta, on neposredno utiče na stepen snabdevenosti tržišta robama i na veću prisutnost ljudi na tržištu (bilo u ulozi prodavca ili kupca)
- Transport utiče i na cenu proizvoda ili usluge
- Kao jedan od parametara stepena razvoja nacionalne ekonomije, transport utiče i na njenu konkurentsku poziciju na tržištu

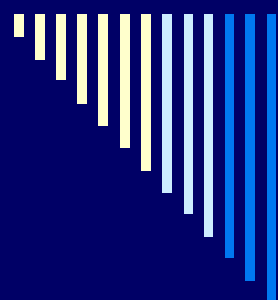


TRANSPORT

POJAM I ZNAČAJ TRANSPORTA

Transportne klauzule:

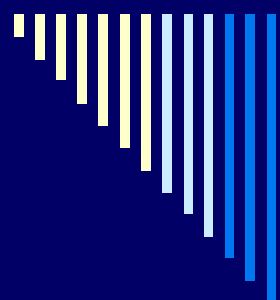
- Funkcija transporta se najčešće nalazi između funkcije prodaje i kupovine (od prodavca preuzima robu i prevozi je do kupca)
- Pravne i tehničke norme i uslovi kupoprodaje zahtevaju korišćenje mnogobrojnih termina i skraćenica koje pomažu pri ugovaranju i isporuci robe
- Najčešće transportne klauzule su: franko utovareno, franko istovareno, franko kupac, franko prodavac



TRANSPORT

POJAM I ZNAČAJ TRANSPORTA

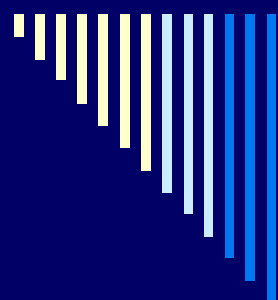
- Međunarodne transportne klauzule regulisane su skupom pravila za tumačenje trgovačkih termina **INCOTERMS** (akronim od engl. naziva *International commercial terms*)
- Kupac i prodavac ne moraju u ugovor unositi detalje o troškovima osiguranja, prevoza, obavezi plaćanja carinskih i ostalih dažbina, kao i o trenutku prenosa rizika i vlasništva nad robom – dovoljno je da odaberu jednu od skraćenica iz seta INCOTERMS klauzula, prema zajedničkim potrebama
- **INCOTERMS** je skraćenica za međunarodne trgovačke termine čija je svrha da pruže set najčešće korišćenih međunarodnih pravila u spoljnoj trgovini, kako bi se izbeglo različito i pogrešno tumačenje trgovačkih uslova koje su dve strane iz različitih zemalja utvrdile svojim ugovorom o kupoprodaji. Ove skraćenice se nazivaju i paritet ili transportne klauzule i predstavljaju sastavni deo cene
- Prvu zbirku INCOTERMS-a izdala je Međunarodna trgovačka komora u Parizu 1936. godine



TRANSPORT

POJAM I ZNAČAJ TRANSPORTA

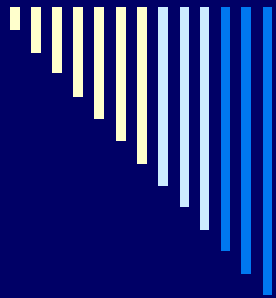
- Zbirka INCOTERMS 2000 (MTK Pariz, 2000.) se sastoji od skupa jedinstvenih pravila sistematizovanih i označenih skraćenicama koje predstavljaju uobičajene uslove po kojima se odvija međunarodna trgovina
- Cilj jedinstvenih pravila za tumačenje trgovinskih termina je stvaranje standardnog (istovetnog) tumačenja ugovorenih trgovinskih termina od strane svih učesnika u spoljnotrgovinskom poslu
- **Odnose se isključivo na međunarodne kupoprodajne ugovore**



TRANSPORT

POJAM I ZNAČAJ TRANSPORTA

- INCOTERMS klauzule se mogu svrstati u 4 grupe prema početnom slovu skraćenice: grupu E, grupu F, grupu C i grupu D. Klauzule E, F i C grupe su klauzule otpreme, a klauzule D su klauzule prispeća. Vlasništvo nad robom prema E, F i C klauzulama se prenosi već u zemlji prodavca pošto se isporuka vrši u zemlji prodavca, dok kod D klauzula prodavac vlasništvo nad robom zadržava i u zemlji kupca
- Izbor transportne klauzule u konkretnom ugovoru o međunarodnoj kupoprodaji zavisice od vrste robe, načina transporta kao i ciljeva koje ugovorne strane žele da postignu sa stanovišta najefikasnije realizacije ugovorenog posla. Sigurno je da bi cena za isti proizvod, istog proizvođača, kalkulirana na bazi svakog od trinaest pariteta INCOTERMS-a, bila različita tako da bi se dobilo trinaest cena različitih nivoa



TRANSPORT

ODLUKA: SOPSTVENI ILI TUĐ TRANSPORT

- Jedna od složenijih i težih odluka zbog dugoročnog dejstva rizika po preduzeće

SOPSTVENI TRANSPORT

- Prednosti: brža i efikasnija isporuka proizvoda do kupca, veća zaposlenost radnika i sredstava, bolje poznavanje tržišta i kupca, brža dostava rezervnih delova za servisiranje i brže otklanjanje reklamacija, redovnije snabdevanje trgovina i stovarišta proizvodima
- Nedostaci: visoki troškovi održavanja sredstava, sužen izbor transportnog sredstva (preduzeće može imati svoj drumski transport, ali retko vazdušni i vodeni; železnički je u većini zemalja u rukama države)



TRANSPORT

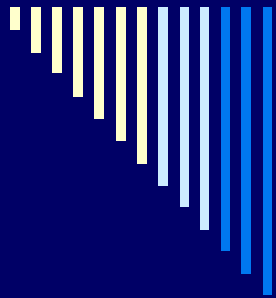
ODLUKA: SOPSTVENI ILI TUĐ TRANSPORT

TUĐ TRANSPORT

- Visoka specijalizacija i velika koncentracija sredstava kod preduzeća koja se bave samo transportom, obezbeđuju nižu cenu usluge
- Izbor alternative između drumskog i vodenog saobraćaja upućuje na strategiju tuđeg transporta

Ako se koristi tuđ transport, troškovi transporta (zavisni troškovi) mogu se direktno pripisati ukupnoj ceni robe

Ako je u pitanju sopstveni transport, javljaju se i troškovi registrovanja preduzeća za obavljanje transportne delatnosti, osiguranje transportnih sredstava, servisiranje itd (ovi troškovi se mogu posredno pripisati ceni robe)

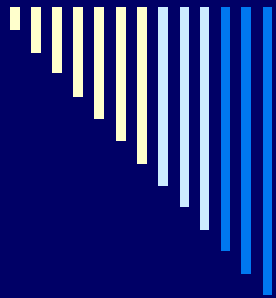


TRANSPORT

VRSTE TRANSPORTA

Drumski transport

- Savremeni drumski transport obavlja se automobilima (teretni automobili sa prikolicom i bez prikolice, tegljači, šleperi, specijalni automobili i priključna vozila)
- Još uvek ni jedan vid transporta po raznolikosti sredstava nije ugrozio drumski transport
- Ima prednosti u odnosu na ostale vidove transporta, naročito kod nekih vrsta roba

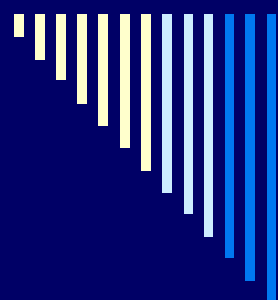


TRANSPORT

VRSTE TRANSPORTA

Drumski transport

- Drumskim transportom se može obavljati **prenos roba i proizvoda “od vrata do vrata”**
- **Ne gube se vreme i sredstva na pretovar, prepakivanje**
- Naročito je pogodan za skupocene terete na kraćim relacijama (novac, zlato, dragocenosti, umetnička dela...)
- **Može se obavljati i za sopstveni i za tuđ račun**
- U međunarodnom drumskom saobraćaju često se koristi oznaka TIR – znači da je teret propisno zapakovan i da odgovara dokumentu (tovarnom listu) pa ga ne treba posebno pregledati kroz tranzitne zemlje

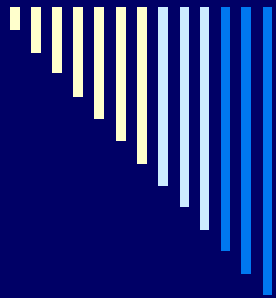


TRANSPORT

VRSTE TRANSPORTA

Drumski transport

- Ugovara se transportnim ugovorom
- Vozač mora uz sebe imati **tovarni list** (sačinjen na osnovu ugovora)
- Bitni elementi tovarnog lista: mesto izdavanja, datum, adresa pošiljaoca, adresa primaoca, mesto utovara i mesto istovara robe, podaci o prevozniku, opis i količina robe, bruto težina, dokumenta koja potvrđuju da prevoz odgovara odredbama međunarodne konvencije

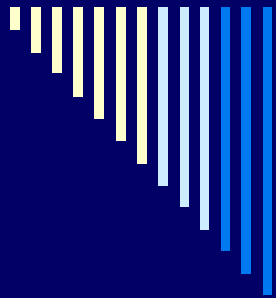


TRANSPORT

VRSTE TRANSPORTA

Vodeni transport

- Morski, rečni i jezerski transport
- MORSKI TRANSPORT
- ✓ **Jedan od najjeftinijih oblika transporta** (ukoliko su proizvođač i kupac u nekoj od morskih luka, tako da se roba ne pretovara više puta i ne mora da se koristi još neka vrsta transporta)
- ✓ **Komercijalista** koji obavlja poslove prodaje, nabavke ili transporta **mora dobro poznavati pravila poslovanja prilikom otpreme ili prijema robe morskim putem**
- ✓ **Najznačajniji dokument** u morskom transportu je **konosman** ili teretnica



TRANSPORT

VRSTE TRANSPORTA

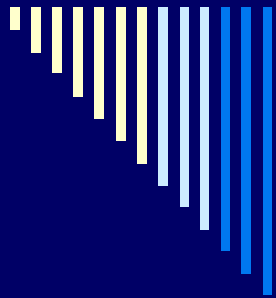
Vodeni transport

□ REČNI TRANSPORT

- ✓ U zemljama kroz koje protiče reka
- ✓ **Jeftin** transport
- ✓ **Pogodan za kombinovanje sa železničkim i drumskim transportom**

□ JEZERSKI TRANSPORT

- ✓ Može biti povezan sa rečnim ili sa kanalskim tokovima
- ✓ Sužene mogućnosti u odnosu na mora ili reke
- ✓ Može se kombinovati sa drumskim transportom
- ✓ Prevoz roba i tereta **uglavnom na malim razdaljinama**

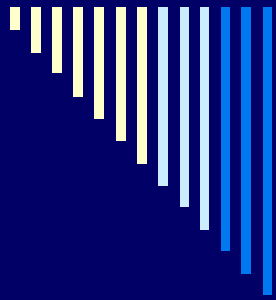


TRANSPORT

VRSTE TRANSPORTA

Železnički transport

- Ima **značajne prednosti u odnosu na ostale vrste transporta**, ukoliko je proizvodnja uz železničku prugu ili je trasa pruge dovedena do fabrike i ako je omogućena alternativna energija za pogon lokomotive
- **Prednosti:**
 1. Može da obavlja prevoz robe i putnika istovremeno
 2. Cene železničkog transporta su niže od ostalih
 3. Može da prevozi sve vrste robe (tečne, rasute, komadne...)
 4. Najbrži način prevoza (ako je organizacija dobra)

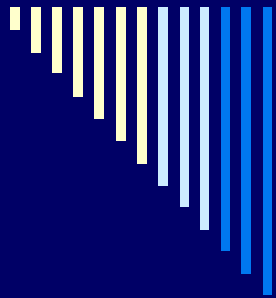


TRANSPORT

VRSTE TRANSPORTA

Železnički transport

- Pošiljke železnicom mogu biti denčane i vagonске
- Denčane pošiljke – transportuju se službenim vagonima; pakuju se u kalete i pakete; težina max 5.000 kg
- Vagonске pošiljke – obično za težine veće od 5.000 kg (moguće i za lakše pošiljke ali zakupac plaća tarifu za pun vagon)
- Podela pošiljki prema načinu transporta:
 1. Sporovozne (redovne)
 2. Ubrzane
 3. Brzovozne (oročene)
 4. Ekspresne
- Tarifa u užem smislu podrazumeva “stavove za transportne usluge po jednoj transportnoj jedinici”

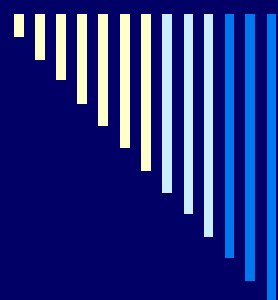


TRANSPORT

VRSTE TRANSPORTA

Železnički transport

- Tarifa predstavlja cenu usluge u železničkom transportu
- Tarifu u prevozu robe čine:
 1. Vozarina
 2. Sporedne pristojbe
 3. Ostali troškovi prevoza
- Visinu vozarine određuju: vrsta pošiljke, teretni razredi robe, brzina transporta, nosivost vagona, težina robe, dužina puta; obično ima najveći uticaj na visinu tarife
- Sporedne pristojbe čine: troškovi manipulisanja, brojanja, merenja, pregleda, utovara, ležarine i kalskih gubitaka robe
- Ostali troškovi prevoza se odnose na postupanje sa robom da se ne bi povećao procenat kala, rastura i loma, poštanski troškovi...

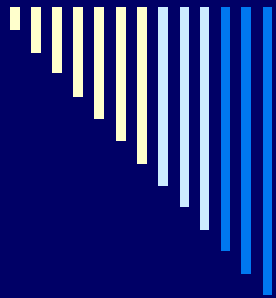


TRANSPORT

VRSTE TRANSPORTA

Železnički transport

- **Tovarni list** – formalno pravni dokument sastavljen od klauzula koje su regulisane posebnim propisima; predstavlja dokument koji **dokazuje da između prevoznika i naručioca prevoza postoji ugovorni odnos**
- Izdaje ga železnica u više primeraka a popunjavaju ge obe strane
- Različitih boja za svaku vrstu pošiljke
- Strogo formalna pravila u popunjavanju i overi tovarnog lista
- Izdaje se u momentu predaje i prijema robe
- **Prati robu u transportu i predaje se u ruke primaoca robe**

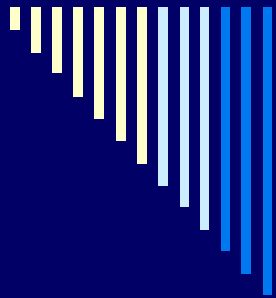


TRANSPORT

VRSTE TRANSPORTA

Vazdušni transport

- Najmasovniji vid avionskog saobraćaja je transport putnika
- **Cena** avionskog prevoza **veoma visoka**
- Zbog **efikasnosti i brzine**, poslovna putovanja se uglavnom obavljaju avionskim prevozom
- Značajan za razvoj turizma
- Avionima se uglavnom transportuju novac, dragocenosti i specijalni proizvodi
- Rasuti tereti se takođe mogu transportovati avionima (neprekidne trake za kontinuirani transport rasutih proizvoda ili sirovina (ruda, zemlja, uglj, kamen...))
- U poljoprivredi se avijacija koristi za obavljanje određenih poljoprivrednih radova (uništavanje štetočina, prihranjivanje...)

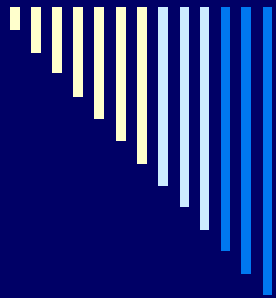


TRANSPORT

VRSTE TRANSPORTA

Vazdušni transport

- **Tovarni list** – osnovni komercijalni i pravni dokument u vazdušnom transportu – **dokaz da je između davaoca i primaoca usluge sklopljen ugovor, da je roba primljena na utovar**
- **Osnovni elementi tovarnog lista** u vazdušnom transportu:
 - Polazište i odredište
 - Adresa i podaci primaoca i pošiljaoca
 - Podaci o robi (vrsta, broj, pakovanje, označavanje)
 - Broj primeraka tovarnog lista
 - Prateća dokumentacija uz robu

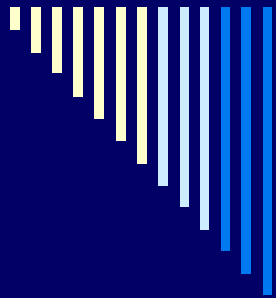


TRANSPORT

VRSTE TRANSPORTA

Cevovodni transport

- Transport cevima – **tečni proizvodi** (nafta, ulje, kiseline, voda, vodena para...)
- Izvodi se na dva osnovna načina:
 - **Vazdušnim putem**
 - **Podzemnim putem**
- Snabdevanje energijom i vodom u velikim gradovima se uglavnom vrši cevovodnim transportom (para za grejanje, gas, voda, kanalizacija...)



TRANSPORT

VRSTE TRANSPORTA

Poštanski transport

- Poštanski transport – **specifičan vid transporta roba i usluga**
- **Vrednosna pisma** (do 2kg težine)
- **Paketi** (robne pošiljke, do 30kg težine)
- **Poštanska tarifa (poštarina)** – cena usluge poštanskog transporta; određuje se u zavisnosti od vrednosti pošiljke, načina pakovanja, težine pošiljke...
- **Transport robnih uzoraka**
- **Kupoprodaja putem pouzeća** – prodavac daje svoju robu (prema pravilima pošte), a pošta je dužna da prilikom isporuke robe (paketa) izvrši naplatu vrednosti robe (iznos prebacuje na račun prodavca) i vrednosti poštarine (zadržava za sebe kao cenu svoje usluge).